HUMANISTIČKE STUDIJE

6|2019

Univerzitet
Donja Gorica

ČASOPIS
HUMANISTIČKE STUDIJE

Glavni i odgovorni urednik:
Dragan K. Vukčević

Urednik broja
„Evropski izbori (2019) u kontekstu reforme Evropske unije i njihov uticaj na Zapadni Balkan“:
Dragan Đukanović

Redakcija:
1. Đorđije Borozan (Podgorica);
2. Ilija Vujačić (Podgorica);
3. Dragica Vujadinović (Beograd);
4. Milan Podunavac (Podgorica);
5. Cirila Toplak (Ljubljana);
6. Mirjana Maleska (Skoplje);
7. Asim Mujkić (Sarajevo).

Savjet:
1. John Keane (Sidney);
2. Nenad Dimitrijević (Beograd);
3. Čedomir Čupić (Beograd);
4. Olga Breskaja (Vilnius);
5. Ana Krasteva (Sofija, Lyon);
6. Panos Ljoveras (Solun);
7. Đuro Šušnjić (Beograd);
8. Tonko Maroević (Zagreb);
9. Viljam Smirnov (Moskva);
10. Rudi Rizman (Ljubljana);
11. Alpar Lošonc (Novi Sad);
12. Vesna Kilibarda (Podgorica);
13. Stefano Bianchini (Bologna);
14. Hans-Georg Ziebertz (Würzburg);
15. Ratko Božović (Beograd).

Sekretar: Nikola Zečević

Dizajn: Mile Grozdanić

Priprema za štampu: Bojan R. Popović
Medeon, Podgorica

Lektura i korektura: Valentina Knežević

Izdavač: HS, UDG

Podgorica,
2019.

www.humanistickestudije.me

6|2019

SADRŽAJ

DRAGAN K. VUKČEVIĆ Uvodna riječ
glavnog i odgovornog urednika /5/

DIO I TEMA BROJA: EVROPSKI IZBORI (2019)
U KONTEKSTU REFORME EVROPSKE UNIJE I
NJIHOV UTICAJ NA ZAPADNI BALKAN
RADMILA NAKARADA Višeslojne poruke izbora
za Evropski parlament (2019) /9/
LJILJANA GLIŠOVIĆ Evropska Nemačka ili nemačka
Evropa: rezultati izbora za Evropski parlament u Nemačkoj
i izbor predsednika Evropske komisije /23/
SAJMA ADEMOVIĆ Identitet kao osnova
evropeizacije Zapadnog Balkana /33/
NIKOLA B. ŠARANOVIĆ Religijski akteri i političko
akterstvo: izbori za Evropski parlament 2019. godine /47/
LUKA NEŠKOVIĆ Budućnost Evrope i kriza hrišćanskog identiteta /57/

DIO II STUDIJE
MILUN LUTOVAC Romani mojkovačkog književnog kruga /71/
NIKOLA BANIĆEVIĆ Reforme sektora nacionalne bezbjednosti
u procesu evroatlantskih integracija Crne Gore /85/

DIO III RECENZIJE
FILIP TESAR, *Etnički konflikti,* Biblioteka XX vek, Beograd, 2019
(Milan Podunavac) /103/
ĐURO ŠUŠNJIĆ, *Sjaj odlomka: Prilozi otvorenoj antropologiji*,
UDG — Fakultet umjetnosti, Podgorica, 2019. (Luka Rakojević i
Nikola Vukčević) /107/
MILOVAN ĐILAS, *Pisma iz zatvora*, Vukotić Media, Beograd, 2016.
(Veselin Pavlićević) /111/

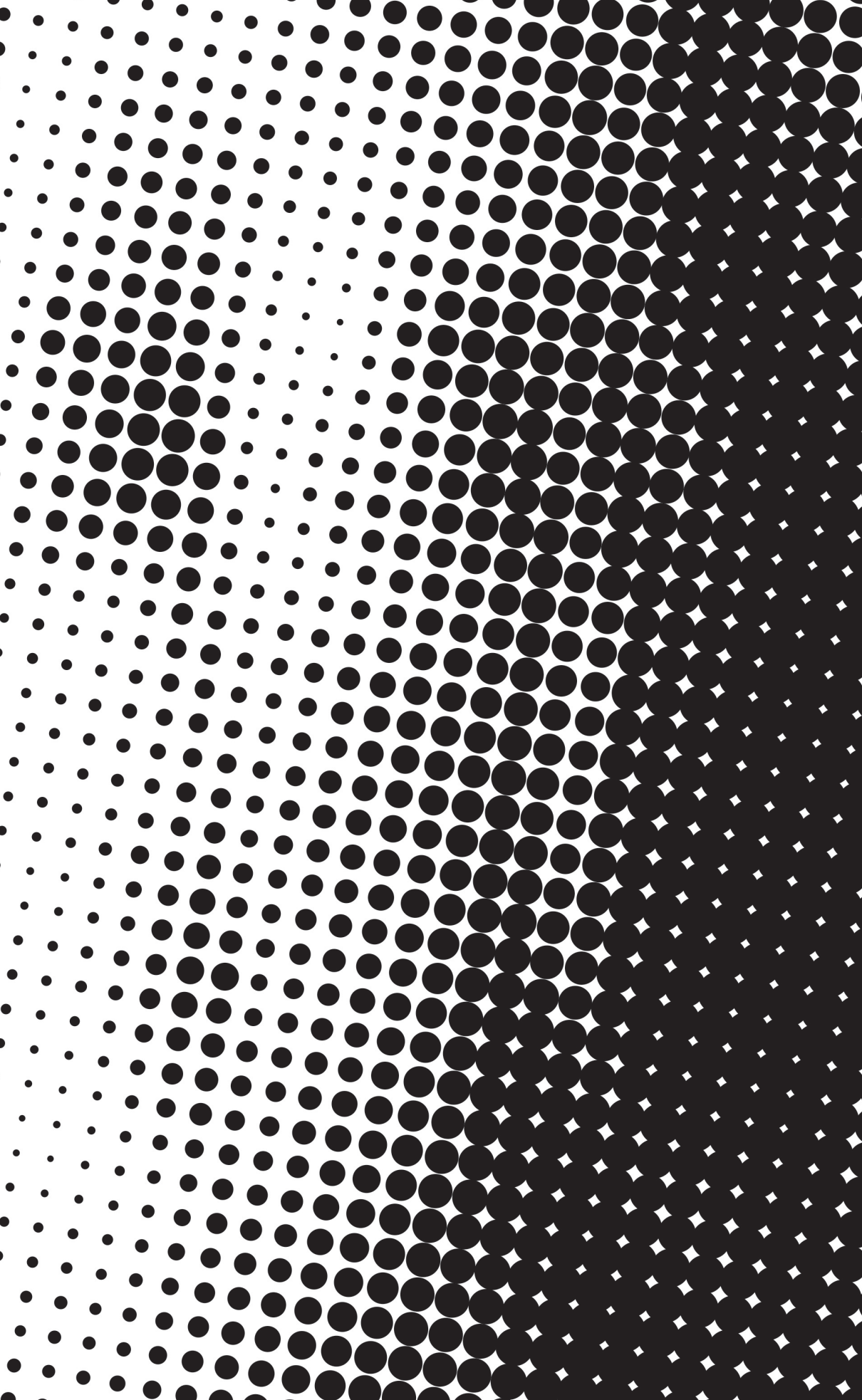

Radmila Nakarada*

UDK 061.1 EU:342.53

Višeslojne poruke izbora za Evropski parlament (2019)

Veća izlaznost birača od očekivane i manji uspeh ekstremne desnice od predviđenog pružili su osnov za optimističko tumačenje širih implikacija ishoda evropskih parlamentarnih izbora.

Autorka u radu nastoji da ispita da li ishod izbora uistinu daje osnova za optimizam, za zaključak da se političko i socijalno tlo Evrope ipak smiruje, ili poruke upućuju na kovitlace koji su za trenutak utišani ali svakako ne i prevladani. Za odgovorom traga analizirajući višesmislenost izbornih razultata, njihove paradokse i zaključuje da ono što na prvi pogled deluje kao smiraj zapravo je potmula buka nezadovoljstva i nemoći.

Ključne riječi: Evropska unija, parlament, izbori, partije, paradoksi, polarizacija, populizam, neoliberalizam, nejednakost.

Uvod

Nakon majskih izbora za Evropski parlament, ocene komentatora i analitičara su pretežno bile pozitivne. Veća izlaznost birača od očekivane (50,66%)[1] i manji uspeh ekstremne desnice od predviđenog pružili su osnov mnogima za optimističko tumačenje raspoloženja građana država članica Evropske unije. Povećana izlaznost u odnosu na prethodne izbore potvrdila je porast podrške za evropske institucije i uvažavanje njihovih učinaka, dok se izostanak „cunamija" ekstremne desnice tumači kao potvrda stamenosti demokratije i dalje dominacije progresivnih proevropskih političkih snaga — partija levog i desnog centra, liberala, zelenih. Međutim, postavlja se pitanje da li ishodi izbora uistinu upućuju na optimizam, na zaključak da se političko i socijalno tlo Evrope ipak smiruje, ili konfiguracija parlamenta ipak ukazuje na zabrinjavajuću fragmentaciju, na odsjaj kovitlaca koji su prividno utišani ali svakako ne i prevladani. Traganje za odgovorom nalaže bliže, detaljnije razmatranje samih ishoda izbora za Evropski parlament, ali i njihovo situiranje u širi kontekst, u tokove „procesa dugog trajanja" čiji su oni izraz i konstitutivni deo.

* Univerzitet u Beogradu — Fakultet političkih nauka, nakara@eunet.rs

1 News European Parliament: Final Turnout for 2019 European elections. Dostupno na: www.europarl.europa.eu/new/, 29–10–2019. Psristupljeno: 1. 10. 2019. U poređenju sa prethodnim izborima 2014. izašlo je 8,34% više birača. Najveća izlaznost bila je u Belgiji (88,47%), Luksemburgu (84,24) i Malti (72,70%), dok je najmanja izlaznost bila u Slovačkoj (22,74%), Češkoj (28,72%) i Sloveniji (28,89%). Turnout by country, dostupno na: https://europarl.europa.eu/election-results-2019/ Pristupljeno: 1. 10. 2019.

Izbori za Evropski parlament i njihove poruke

Rezultati izbora pokazuju da je podrška tradicionalno dominantnim partijama desnog i levog centra[2] opala, one nisu iznova osvojile apsolutnu većinu (376 mandata), ali još uvek imaju najveći broj mandata. Grupacija Evropske narodne partije dobila je 182 mandata, 34 mandata manje nego na izborima 2014, a Progresivni savez socijalista i demokrata osvojio je 154, što predstavlja gubitak od 38 mandata. Tim povodom, predstavnica Liberala u EP, Margret Veshage je izjavila: „Monopol moći je uništen".[3]

Podrška desnim populističkim partijama je porasla, ali one nisu osvojile trećinu mandata kako se predviđalo, te se pravim pobednicima izbora smatraju partije Zelenih i Liberali. U odnosu na prethodne izbore, Zeleni su osvojili 22 mandata više i sada imaju 74, dok su Liberali osvojili 108, tj. 40 više mandata. Uspeh Liberala nosi jednu od zanimljivih poruka ovih izbora — uprkos bolnim posledicama „Velike recesije", sistematskoj eroziji socijalne države, snaženju egzistencijalne neizvesnosti, još uvek značajan deo biračkog tela podržava neoliberalnu formu kapitalizma. Drugim rečima, Liberali, kao jedan od predstavnika vinovnika Velike recesije, uspešnije su preživeli udar krize 2008. nego partije levice, kao predstavnici žrtava. To samo potvrđuje zapažanje da su kriza 2008. i način njenog rešavanja pokazali da se ustoličio poredak koji ima kapacitete ne samo da preživi krize bez vlastite promene, već da od njih i profitira.

U prostoru od izlaznosti do konfiguracije parlamenta — pada dominantnih partija, naročito levice, upadljivog uspona Zelenih, ograničenog porasta podrške populističkim partijama — nalazi se krug poruka koji nadilazi samo poglavlje izbora.

Upadljivo zadovoljstvo što se izlaznost u odnosu na prethodne izbore povećala, i tumačenje da ona predstavlja pored porasta građanske odgovornosti/svesti,[4] i ohrabrujući pozitivan iskaz prema učincima EU, zanemaruje drugi deo jednačine, potiskuje iz vidokruga

---

[2] Tarik Ali (Tariq Ali) definiše partije levog centra kao partije „ekstremnog centra". Po njegovom sudu, nakon kraja hladnog rata, socijaldemokratske partije su izvršile samoubistvo tragajući za tzv. Trećim putem. Umesto pronalaženja plodne formule spajanja socijalne pravde i ekonomske efikasnosti, Treći put se sveo na napuštanje osnovnih vlastitih vrednosti i prisvajanje neoliberalnih načela. Na taj način je Toni Bler (Tony Blair) postao najverniji naslednik Margaret Tačer (M. Thatcher). Vidi: Tariq Ali (2018). *Extreme center: a second warning*. London: Verso.

[3] Navedeno prema: Gjeraqina Tuhina, Lejla Sarić, „Izbori za EP: Veliki rast liberala, uspeh Orbana, Le Pen i Salvinija", Radio Slobodna Evropa, dostupno na: https: www. slobodnaevropa. org, 26. maj/svibanj, 2019. Pristupljeno: 23. 11. 2019.

[4] "The 2019 Post-Electoral Survey, Have European Elections Entered a New Dimension?", *Eurobarometer Survey*, *91.5* of the European Parliament, September, 2019. Dostupno na: https://www.europarl.europa.eu Pristupljeno: 1. decembra, 2019.

činjenicu da druga polovina stanovništva nije učestovala u izborima, da opstojava u svom razočarenju, apatiji i nezainteresovanosti.[5] Sama brojka o izlaznosti, uprkos tome što je ona veća u odnosu na prethodne izbore, ipak je samo 1% iznad polovine i govori ako ne više, onda bar podjednako i o oštroj podeljenosti stanovništva, kao i o porastu građanske svesti i jačanju evropskog identiteta. Linija razdvajanja na gotovo dva podjednaka dela je odsjaj patnji, egzistencijalnih neizvesnosti, dobiti i poraza, uključenosti i isključenosti kojima su građani neravnomerno izloženi. Stoga se u podatku o većoj izlaznosti nalazi i poruka potvrde kao i poruka opomena, a obe zaslužuju promišljanje.

Jedan broj analitičara je primetio da je politička konfiguracija EP rezultanta više osa podela. Iskazane su generacijske podele (za Zelene partije su po pravilu glasali više mlađi i obrazovani delovi stanovništva nego stariji) kao i ruralno-urbane podele (u Italiji npr. M. Salvini i njegova partija Liga dobili su mnogo veću podršku u ruralnim sredinama nego u urbanim. Jedini grad u kome je Salvini odneo pobedu je Venecija). Međutim, dominantna osa podele se ispoljila između evroskeptika/nacionalista/suverenista i evropoklonika/progresivista/transnacionalista. Ove tenzije međutim ne slede uredne matrice, prave linije. Zbog toga, neko kao Emanuel Makron (E. Macron), ko sebe proglašava arhineprijateljem nacionalizma i populizma, izražava i povremeno uvažavanje za V. Orbana. Njih dvoje su saglasni da EU treba da razvije svoju vojsku, dok se tome protivi Poljska kojoj je EU nepouzdana zaštitnica od Rusije, dok NATO predstavlja sigurni bezbednosni okvir; kao neko ko pretenduje da bude reformator EU u pravcu produbljene integracije, Makron se istovremeno protivi proširenju EU na Zapadni Balkan, dok su predstavnici iliberalnih članica EU (Mađarska, Poljska) za proširenje.[6] Navedeni primeri su ilustracije „neurednih" koalicija, promenljivih saveza koji se uspostavljaju od pitanja do pitanja, od područja do područja, a govore o labavim ideološkim identitetima i naddeterminaciji načela pragamatizma. Problem je što pragmatizam nije u funkciji opšteg dobra, rekonstituisanja, rehabilitacije zajednice na principima solidarnosti i ekonomske efikasnosti, na plodotvornom uvažavanju individualnih i kolektivnih interesa, umesto na neobuzdanom egoizmu, pohlepi, kompetativnosti. Neuredne koalicije su u funkcije lične, partijske vlasti, ali su i izraz bazičnog neoliberlanog konsenzusa na čijim se temeljima rasprostire partijska razuđenost. Izbori za EP su, kako bi rekao P. Anderson, ratifikacija ovog konsenzusa, tj. „socijalizma za bogataše" i zbog toga je upadljivo prigušena ključna osa podele između rada i kapitala u konfiguraciji EP.

---

5 The 2019 Post-Electoral Survey, op. cit.

6 „Ko je ljubitelj statusa kvo, a ko zaista vuče konce u Evropi", B92, 24. 11. 2019. Izvor: Dojče vele, Boris Kalnoki. Dostupno na: https//www. b92. net Pristupljeno: 24. 11. 2019.

Uspon, naročito desnog populizma u Evropi i porast njegovog prisustva u EP je jedna od velikih tema ovih izbora. Razumevanje razloga i značenje njihovog političkog uspeha se razlikuje. Janis Varufakis (Y. Varoufakis) je u više svojih intervjua objašnjavao da uspon desnog populizma predstavlja postmodernu varijantu tridesetih godina prošlog veka,[7] dakle, fašizaciju društava, afirmaciju rasizma, ksenofobije, i kao takav on predstavlja veliku opasnost za demokratiju. Šantal Muf (Chantal Mouffe), s druge strane, smatra da su populističke partije protiv establišmenta,[8] da su izraz krize političke reprezentacije, da mobilišu žrtve sistema i kao takve mogu odškrinuti vrata za radikalniju demokratsku pluralizaciju političke scene. Istovremeno, po njenom sudu, njihova snaga i opasnost su preuveličane jer desni populizam ne želi da poništi liberalnu demokratiju; predstavljaju marginalnu snagu pošto ga ne podržava više od 10% biračkog tela Evrope. Najzad, prema Volfgangu Merkelu (Wolfgang Merkel),[9] populisti nisu klasične antisistemske partije, jer su polulojalne demokratiji — prihvataju osnovne demokratske institucije, npr. slobodne izbore, ali ne prihvataju manjinska prava.

Po našem sudu, desni populizam ne treba ni potcenjivati ni preuveličavati njegovu opasnost. Uslovno, jesu opasnost u meri u kojoj i dalje izostaje političko zastupanje gubitnika, ukoliko se njihov broj uvećava zajedno s besom, ali i ukoliko i druga složena pitanja ne dobiju primerene odgovore. Ne vidimo ih kao antisistemske partije već kao drugi obrazac istog, kao izdanak, čedo neoliberalnog kapitalizma i izraz njegovih kapaciteta da kreira haos, konfuziju, da manipuliše besom i indignacijom žrtava.

Privlačnost populista se objašnjava njihovim nuđenjem jednostavnih odgovora na složena pitanja — stranci/migranti su krivi za „socijalni damping“,[10] integrativni procesi EU su krivi za narušavanje jasnih obrisa nacionalnog identiteta. Međutim, jedan od ključnih problema i jeste što politički akteri na sceni mahom i ne postavljaju složena pitanja, posebno pitanja koja se odnose na razmotavanje prirode moći, njenih novih lokacija, sprega, aktera, njeno bekstvo u nevidljivo/netransparentno, van domašaja demokratske kontrole i odgovornosti. Drugim rečima, pripisivanje opisanog svojstva populizmu nalaže da se identifikuju akteri koji postavljaju složena pitanja

---

7 Yanis Varoufakis, “Trump, our post-modern 1930s and DiEM25 moment”. Dostupno na: https://www.yanisvaroufakis.eu, Nov 11, 2016. Pristupljeno: 21. 11. 2019.

8 Chantal Mouffe, “Radical Democracy and Left populism”, IIEA, May 1, 2019. Dostupno na: https: www. iiea. com Pristupljeno: 1. 12. 2019.

9 Wolgang Merkel, Interview: Democracy: Inlusion is the future not exclusion, *Horizon*, 25 April 2019. Dostupno na: https://horizon.magazine.eu/article/ Pristupljeno, 1. 12. 2019.

10 Treba imati u vidu da su delovi radništva glasali za desne populističke partije i pre migrantske krize, kao i da ta kriza uveliko jenjava, ali ne i podrška tim partijama. Dakle, korelacije su složenije.

koja dopiru do srži realnih izazova i mogu povećati kapacitete poraženih, apatičnih, nezadovoljnih da pronađu svoj istinski politički glas, koji nude alternative demokratske transformacije, put ka zajednici koja uvažava potrebe građana i priziva njihovu participaciju u njenom stvaranju.

Poruka poraza Levice

Učinci partija levice su na izborima za EP višebojni. U Španiji i Portugaliji levica je pobedila, dok je u središtu Evrope, u Velikoj Britaniji, Francuskoj, Nemačkoj, kao i na jugu kontinenta, u Grčkoj, ona izgubila. Pokušaj panevropskog pokreta levice DiEM25 pod vođstvom Janisa Varufakisa da se probije do EP takođe nije uspeo, dobili su oko 1% glasova. Imajući u vidu dramatične socijalne nejednakosti, isključenje značajnog dela populacije iz političkih procesa,[11] potreba za levom alternativom je u potpunom raskoraku s njenom političkom marginalizacijom. Raskorak govori o domašaju programa levice, uverljivosti njenih odgovora na izazove s kojima se globalizovan svet izdignut na neoliberalnoj paradigmi suočava, ali i o snažnim kapacitetima vladajućeg poretka da reprodukuje TINA ("there is no alternative") filozofiju, kao jednu od osnovnih pretpostavki slobodnog funkcionisanja tržišta. Sistem, dakle, ima sposobnosti da ograniči, ako ne i da sasvim poništi, nastanak alternativa i njenih nosilaca, a da je istovremeno lišen mehanizama samokorekcije, osim onih koje nose autoritaran i nasilan pečat. Kombinacijom manjka kapaciteta levice da artikuliše viziju promene koja ne straši već mobilizuje i viška kapaciteta sistema da poništi, absorbuje, neutralizuje alternative, značajan segment populacije ostaje bez svog političkog glasa i u Evropskom parlamentu.

Poruke uspona zelenih

Zelene partije se slave kao glavni dobitnici (pored Liberala) izbora za Evropski parlament. Po mišljenju analitičara, one su sabrale nezadovoljstvo sledbenika drugih, pre svega partija levice i pružile adekvatnu agendu (Manifestom 2019). Manifest obuhvata sve, od klimatskih promena — problema koji je dobio na težini kod birača, minimalnog dohotka, borbe protiv „socijalnog dampinga", preko obrazovanja, feminizma, vladavine prava, zabrane izvoza oružja diktatorskim režimima, ali ne i zabrane nuklearnog oružja, ili multidimenzionalne militarizacije EU, do obaveze mirnog rešavanja sukoba. Međutim, skupina evropskih zelenih partija nije homogena, unutar sebe je podeljena na ekosocijaliste, ekoliberale i ekokonzervativce. Njihovo ipak dominantno zalaganje ne ide u pravcu

[11] V. Merkel govori o demokratiji 2/3 jer smatra da je 1/3 stanovništva neprisutna u političkim procesima. Op. cit.

društveno-ekonomske transformacije, već više smera transformaciji životnog stila i ostvarenju „lepšeg, zelenijeg kapitalizma".[12] Ne bave se uzrocima političko-ekonomskih zapleta već pretežno simptomima, a klasna dimenzija kao i alternativa vladajućem neoliberalnom konsenzusu nije od prvorazrednog interesa, mada su programski posvećeni socijalnoj pravdi. Sebe često promovišu kao partije koje nisu ni levo ni desno, ostajući politički nekoherentne, što se očitava u njihovom praktičnom delovanju. U svojoj dosadašnjoj praksi bili su deo vladajuće koalicije u Nemačkoj koja je glasala za ratove u Jugoslaviji i Avganistanu, u Irskoj su se pridružili vladi s desnim predznakom i podržali smanjenje izdavanja za zdravstvo, a u Brajtonu, gde su osvojili lokalnu vlast, sukobili su se sa sindikatima i takođe založili za oštre mere štednje, tj. smanjenje socijalnih davanja. Problematizacijom klimatskih promena, realno opipljivog problema, oni imaju mobilizatorsku privlačnost, ali činjenicom da ne povezuju (po rečima Naomi Klein, "connecting the dots") tip proizvodnje, vlasništva, potrošnje, državu i TNC, ratove, dakle, čitav uzročno-posledičan lanac, njihova transformativna energija je ograničena, a samim tim i mera buduće relevantnosti EP.

Unutrašnji zapleti

Jedan broj analitičara je mišljenja da je veća izlaznost, kao i istovremena fragmentacija parlamentarnog sastava, izraz činjenice da su izbori za Evropski parlament drugostepeni i da su prevashodno determinisani unutardržavnim političkim tenzijama. Drugim rečima, da i evropski izbori predstavljaju prevashodno izraz odnosa prema glavnim političkim akterima na domaćoj sceni, a manje odnos prema EU. Izbori za EP se shvataju, dakle, kao mogućnost kažnjavanja domaćih vlastodržaca, tj. njihove promene. Izborima koje razmatramo „izrečene" su pojedine kazne te vrste, recimo u Rumuniji i Grčkoj, ali ne i tamo gde se to sa sigrunošću očekivalo. U Poljskoj, na primer, iako je opoziciona Evropska koalicija na osnovu predizbornih istraživanja javnog mnjenja gotovo bila sigurna da će osvojiti najveći broj mandata[13] i time dodatno delegitimisati konzervativnu, euroskeptičnu vladajuću Stranku prava i pravde (PiS), čime bi se stvorila pretpostavka i za smenu vlasti, to se nije desilo. Najveći broj mandata za Evropski parlament je dobila upravo partija na vlasti (45,6%, što je

[12] J. W. Warnock, The Greens "Neither Left nor Right", Dostupno na: www.johnwarnock.ca. Pristupljeno, 25. 11. 2019. Just how left wing is the Green Party? Dostupno na: Leftunity. org 22 March 2013. Pristupljeno: 25. 11. 2019.

[13] Timoti Garton Eš (Timothy Garton Ash) je recimo takav tok u Poljskoj gotovo podrazumevao i žalio što se slična opoziciona koalicija nije stvorila u Velikoj Britaniji koja bi mogla da poništi uticaj Najdžela Faraža (Nigel Farage). Timothy Garton Ash, Britain will have its second referendum — at the EU elections on 23 May, *The Guardian*, 18. 04. 2019, Dostupno na: https://www.theguardian.com Pristupljeno: 1. 12. 2019.

dosad i njen najbolji rezultat), koja je zatim pobedila i na nacionalnim izborima. Slično se desilo i u Mađarskoj. Uprkos svim kritikama vlade V. Orbana, njegovih iliberalnih poteza, suspenziji iz parlamentarne grupacije Narodnih partija u EP, on je ubedljivo pobedio osvojivši više od polovine glasova.

U Velikoj Britaniji izbori za Evropski parlament su se percipirali i kao svojevrstan novi referendum o Bregzitu,[14] s tim što se očekivalo da će broj onih koji podržavaju ostanak u EU biti upadljivo veći u ovoj „referendumskoj" rundi. Konzervativna partija je doživela debakl (osvojila je 8,86% glasova, tj. 4 mandata), najgori rezultat od 1830. Laburisti su takođe doživeli udarac (dobili su 13,74% glasova i 7 mandata), dok je nova partija Najdžela Faraža (Nigel Farage), Stranka za Bregzit, osnovana dva meseca pre izbora, dobila najveću podršku (30,79% i 29 mandata), a za njom Liberali (19,78%).[15]

U Nemačkoj, konzervativna koalicija Hrišćansko-demokratske unije i Hrišćansko-socijalne unije (CDU-CSU), na čijem čelu je do skoro bila kancelarka Angela Merkel, dobila je 7% manje glasova u odnosu na prethodne izbore, tj. 28,90%. Socijaldemokratska stranka je doživela debakl jer je dobila samo 15,80% što kao i u slučaju britanskih Konzervativaca, predstavlja njihov najgori rezultat do sada. Stranka krajnje desnice, Alternativa za Nemačku (AfD) na ovim izborima je uvećala podršku za 3%, tj. dobila je 11% glasova,[16] a partija Zelenih je u odnosu na prethodne izbore dobila 11% više glasova i sa 20,50% glasova nadmašila Socijaldemokrate i postala druga najjača partija u Nemačkoj.

U Francuskoj, stranka Marin le Pen (Marine Le Pen) je pobedila E. Makrona sa nešto manje od 1% (Nacionalni front je dobio 23,31% a Makronova lista *Renesansa* 22,41%), ali to nije sprečilo Le Penovu da svoju prednost proglasi „pobedom naroda". Zanimljivo je da na talasu socio-ekonomskog razočarenja i drastično opale popularnosti Makrona, partija Le Penove nije izrasla u oruđe kažnjavanja već su snage desnog centra i ekstremnog centra gotovo izjednačene, što je samo jedan od (polu-srećnijih) paradoksa u iskazima volje evropskih građana. Ako je o kaznama reč, onda su one izborima za EP

---

[14] Timothy Garton Ash, "Britain will have its second referendum — at the EU elections on 23 May", *The Guardian*, 18. 04. 2019, op. cit.

[15] Podaci su dostupni na: www.euoparl.europa.eu/news/en/ Pristupljeno: 1. 12. 2019.

[16] R. Knebel i P. Ramber, između ostalog, pojavu AfD i činjenicu da je ona „ove godine u nekoliko saveznih država koje su nekada bile deo Nemačke Demokratske Rpublike (DDR) dobila više od 20% na izborima" dovode u vezu sa načinom kako je Istočna Nemačka ujedinjena sa Zapadnom. Prisajedinjenje je podrazumevalo i pljačkašku privatizaciju, deindustrijalizaciju, masovnu nezaposlenost i depopulaciju DDR, drugim rečima rasprostranjeno nezadovoljstvo. Rejčel Knebel, Pjer Ramber, „Istočna Nemačka, istorija jedne aneksije", *Le Mond Diplomatique*, broj 53, Decembar 2019, pp. 6–7.

izrečene, pre svega, bivšoj vlasti — Republikancima (8,48%) i Socijalistima (6,19%)[17] mnogo više nego sadašnjoj.

Kažnjavanje je dobilo poseban obrt u Češkoj gde je nakon višemesečnih antivladinih demonstracija trijumfovala upravo vladajuća stranka premijera A. Babiša, dok su Socijaldemokrate kao partner u vladi ostali bez ijednog mandata.

U Grčkoj je vladajuća socijalistička partija Siriza takođe doživela kažnjavajući poraz na izborima za EP, što je dovelo i do promene vlasti na nacionalnim izborima koji su usledili. Epizoda dobija posebno na značaju kada se uzme u obzir čitava putanja raspleta. Siriza je smenila s vlasti Novu demokratiju koja je u velikoj meri doprinela ekonomskoj krizi Grčke. Zatim je bila izložena neverovatnim pritiscima evropskih finansijskih krugova da prihvati izuzetno oštru i bolnu politiku štednje, kojima se donekle opirala. Građani su iskazali svoj otpor predviđenim merama na referendumu, ali iz straha Siriza je volju naroda izigrala i pristala na spoljne naloge jer, kako pojedini analitičari objašnjavaju, članstvo u EU je Ciprasu (A. Tcipras) bilo važnije od dobrobiti građana. Građani su ga kaznili na izborima za EP i većinu svojih glasova dali Novoj demokratiji. Njene prve mere nakon dolaska na vlast su bile da smanji poreze. Dakle, pun krug disciplinovanja je ispisan i posredstvom izbora za EP.

Paradoksi

Ako se odmaknemo od razmatranja sastava EP, možemo uočiti niz paradoksa koje opisi nenameravano nude i koji traže objašnjenje. Prvo, činjenica da se, kako izveštaj Eurobarometra[18] na osnovu ispitivanja glasača objašnjava, izlaznost svodi na pozitivan odnos prema EU. Istovremeno se utvrđuje da se broj mandata (mekih i tvrdih) evroskeptičnih partija povećao. Motivi zašto su birači izašli na glasanje i motivi za koga su glasali očigledno ne moraju da budu koherentni. Dakle, neko ko je zadovoljan učincima EU i ko glasanje tretira kao građansku obavezu istovremeno može glasti i za evroskeptičnu stranku jer im stav prema nekom konkretnom pitanju odgovara. Zbog toga se, dakle, izbori mogu istovremeno sagledavati kao iskaz zadovoljstva i pobune.

Paradoks je da su socijalne nejednakosti dobile brutalne razmere (da se mogu nazvati „socijalnim čišćenjem", po Vilijemu Robinsonu / W. I. Robinson)[19] i da vape za jakom, radikalno kritičnom, upit-

---

[17] Socijalisti su bili deo koalicije (Envie d'Europe ecologique et sociale). Nekada jaka Komunistička partija je dobila 2,49% glasova. https://europarl.europa.eu. Ibid.

[18] "The 2019 Post-Electoral Survey, Have European Elections Entered a New Dimension?" Eurobarometer Survey, 91.5 of the European Parliament, September, 2019. Op. cit.

[19] William I. Robinson, "Savage Inequalities: Capitalist Crisis and Surplus Humanity", with Yousef K. Baker, *International Critical Thought*, 2019. Dostupno

nom, vizionarskom levicom, ali i kada se pojave glasovi koji se na taj način odnose prema sadašnjosti i zalažu za promene, koje treba da pruže odgovore na socijalne posledice neoliberalnog kapitalizma, oni ne dobijaju podršku. Janis Varufakisova partija (Democracy in Europe Movement 2025, DiEM25/MeRA25) je dobila 1% na evropskim izborima i 2,99% glasova na grčkim vanrednim izborima, iako se on distancirao od SIRIZ-e i napustio mesto ministra za finansije zbog neslaganja sa nametnutim merama štednje i politikom rešavanja dugova. Žan-Luk Melanšon (Jean-Luc Melenchon), lider partije, Nepokoran/Insoumise, u Francuskoj nije prešao cenzus, a pitanje je da li nakon laburističkog Manifesta,[20] koji je izričitije izložio mere redistribucije, Korbin (J. Corbyn) može da dobije podršku građana Velike Britanije na predstojećim izborima.

Kako se to objašnjava! V. Štrek W. Streeck, svojom analizom učinaka neoliberalnog kapitalizma,[21] upućuje na razaranje građanina njegovim svođenjem na nemoćnog potrošača, razaranje društva svođenjem na „mreže korisnika", prebacivanje na individuu rešavanje društveno nastalih problema, tj. lansiranjem vrednosnog koda zasnovanog na principima „svako za sebe", i „pohlepa je dobra", onemogućava prepoznavanje kolektivnih interesa i na njima zasnovanih političkih akcija. Neoliberalni kapitalizam je razorio, kako smo već pomenuli, vlastite korektivne mehanizme, poništio mogućnosti nastanka alternativa i njihovih aktera. Izostankom takvih mehanizama se, po njemu, kapitalizam ne može ni spasiti niti promeniti.

Mihal Cirn (Mihal Zürn), upravo uočavajući da žrtve, gubitnici, nezaštićeni delovi pripadnika sveta rada ne glasaju — što bi bilo logično — za levičarske partije koje bar retorički govore o socijalnoj pravdi i zalažu se za izvesne mehanizme zaštite, već se priklanjaju ekstremno desnim strankama,[22] i da se takvi izbori događaju i u bogatim i egalitarnijim društvima Skandinavije, zaključuje da se raskorak između ekonomske pozicije i političke afilacije ne može objasniti isključivo ekonomskim faktorima. Potrebno je uključiti i političke i

---

na: robinson. facutly. soc. ucsb. edu/Assets/pdf/RobinsonBaker. pdf Pristupljeno: 23. 11. 2019.

20 Prema G. Young, Manifest je najavio, između ostalog, oporezivanje naftnih kompanija za potrebe zelene ekonomije, oporezivanje tehnoloških giganata kako bi se obezbedio pristup internetu za sve, izgradnju društvnih stanova i besplatnu obuku za odrasle. Na kritike da su sve predviđene ekonomske mere destruktivna fantazija koja će uništiti društvo, on odgovara: „Ako peta najbogatija zemlja na svetu nije u stanju da nahrani decu, da obezbedi smeštaj za zaposlene siromašne i zdravstvenu zaštitu za bolesne, onda nam je ekonomija već uništena". Vidi: Gary Younge, "After a decade of decay, labour's manifesto offers us hope for the future", *The Guardian*, 22. 11. 2019. Dostupno na https://ww.theguardian.com Pristupljeno: 23. 11. 2019.

21 Wofgan Streeck (2016). How Will Capitalism End? Essys on a Failing System. London: Verso.

22 Zürn, Michael, Interview: "Nationalization is not the Solution for a globalized World", *Heinrich Böll Stiftung*, 23. Dec. 2018. Dostupno na: https://rs.boell.org./en/2018/12/23/ Pristupljeno: 24. 11. 2019.

kulturne. Po njemu, tradicionalne levičarske partije, socijaldemokratske, izgubile su svoj identitet u potrazi za što većim brojem glasača. Pretvarajući se u "catch all" stranke one su prestale da budu partije radnika. S druge strane, liberalizam je postao „razuzdan", prekoračio/razlabavio je sve moguće granice do te mere da je identitetski ugrozio građane — smisao porodice, vrednost tradicije, nacionalnosti itd. Posredstvom takvih razlabavljenih okvira oni ne mogu da razumeju okolnosti u kojima se nalaze niti svoje mesto u njima.

Peri Anderson (Perry Anderson)[23], objašnjavajući zašto za sada postojeći poredak nije moguće promeniti, mišljenja je da ne-logičan odnos između socijalne pozicije i političkog opredeljenja može da se objasni strahom da će radikalnije promene izazvati još gore posledice od postojećih. Zbog toga „strah nadjačava bes". Imajući u vidu radikalnu kritiku globalnog neoliberalnog kapitalizma V. I. Robinsona, mogli bi zaključiti da je pomenuti paradoks plod sposobnosti sistema da vlada i da se reprodukuje stvaranjem haosa i pometnji kojima podređuje, zbunjuje, redukuje, straši, uspostavlja i brani poredak moći. Drugim rečima, sistem proizvodi nekoherencije koje povećavaju nemoć i nesnalaženje pojedinaca, održava *staus quo* u kojem privilegovana manjina oligarha može da „ima sve i da želi još" (Oxfam),[24] a delovi svetskog stanovništva se pretvaraju u[25] „višak čovečanstva" (*surplus humanity*).

Paradoks se iskazuje i u očekivanjima sigurne kazne za vladajuće garniture koje su žestoko kritikovane od strane Brisela kao i unutrašnje opozicije, u lažnoj matematici izvesnosti koju rezultati izbora nisu potvrdili. Očigledno procene nisu počivale na razumevanju vlastitih građana, pa se tako moglo desiti da predstavnik poljske Koalicije za Evropu u britanskom Guardian-u najavi sigurnu pobedu,[26] a da potom na izborima vladajuća partija dobije do tada najveću podršku. Umesto preispitivanja vlastitih procena/predrasuda/pojednostavljenja, može se pribeći zaključku da nešto nije u redu s narodom („treba ga menjati"), da je on inherento sklon nacionalizmu, retrogradnom suverenizmu, netoleranciji, da zaostaje za kosmpolitskim nalozima koje EU i globalizovan svet isporučuje, ali to je pozicija nemoćne arogancije, umišljene superiornosti i političke nedelotvornosti, kojima se ne osvajaju izbori.

---

[23] Anderson, Perry. "Why the system will still win", *Le Monde diplomatique*, March 2017. Dostupno na: https://mondediplo.com/2017/03/02brexit Pristupljeno: 23. 11. 2019.

[24] "Wealth: Having It All and Wanting More", *Oxfam international*. 19 January 2015. Dostupno na: https://www.oxfam.org Pristupljeno: 23. 11. 2019.

[25] Robinson, op. cit.

[26] Grzegorz Schetyna, "I Lead Poland's united opposition. We will bring the county back to Europe." *The Guardian*, Wed 20 Mar 2019. Dostupno na: https://www.theguardian.com/commentisfree/2019/mar/20/ Pristupljeno: 23. 11. 2019. U tekstu autor, između ostalog, navodi da se demokratska opozicija ujedinila i da je na putu da pobedi PiS i nakon toga da sudeluje u reformama EU na koje poziva francuski predsednik Makron.

Paradoksi sigurno obuhvataju razuđeno polje uzroka, ali naležu i na iskustvo demokratije u procesima evrointegracije. Od devedesetih se u više navrata pokazalo do koje mere je volja naroda ograničena „preferencijama vladajuće klase".[27] Kada se volja naroda nije poklapala s preferencijama vladajuće klase, izbori i referendumi su se ponavljali (u Danskoj i Irskoj povodom Ugovora o Evropskoj uniji/ Ugovora iz Mastrihta), ili se glas naroda jednostavno zanemarivao, nametanjem drugog sporazuma sličnih intencija, kao što je to bio slučaj povodom izjašnjavanja građana o Ustavnom ugovoru 2005. u Francuskoj i Holandiji. (Ustavni ugovor je odbačen, ali se „vratio" posredstvom Lisabonskog sporazuma), ili spoljnim pritiskom i unutrašnjim pristankom elite na vlasti. To se desilo u Grčkoj kada je 61,3% građana glasalo 2015. protiv primene mera evropskih poverilaca za rešenje duga a vlada Ciprasa je na kraju prihvatila po stanovništvo bolne mere spoljnih finansijskih krugova. S. Halimi to kratko i jasno opisuje: „narod može da bira ali kapital odlučuje".

Zaključak

U jednoj regularnoj demokratskoj sekvenci — izboru za Evropski parlament, sabiraju se iskustva i posledice globalne dominacije neoliberalnog kapitalizma, pada komunizma i ekonomske i političke tranzicije u Istočnoj Evropi, načina ujedinjenja Nemačke. Drugim rečima, očitava se priroda i smisao dužih istorijskih procesa, a ne samo trenutka u kome se nalazimo.

Evropski parlament se nalazi na prostoru na kome se nakon rušenja Berlinskog zida grade novi zidovi, u kome se povećavaju troškovi za naoružanje i grade vojne baze gde ih ranije nije bilo, javljaju novi kandidati za sticanje nuklearnog oružja,[28] u kome se zaoštravaju socijalne nejednakosti, cepaju zajednice i urušava kvalitet života za neke delove populacije toliko da se po prvi put, npr. u Velikoj Britaniji skraćuje životni vek; na prostoru gde se nagoveštava dolazak još jedne razorne ekonomske krize, a nove lokacije moći se učvršćuju van domašaja demokratske kontrole, dok gubitnici nemaju kolektivne sposobnosti razumevanja vlastitih interesa niti njihovog političkog plasiranja. Dakle, EP će se u novom sastavu suočavati sa mnogo izazova i neprilika. U meri u kojoj bude počivao na širokom prihvatanju status kvo kao putu ka dobrobiti, i ukoliko iznova ratifikuje TINA paradigmu, odrediće svoju istorijsku sudbinu. Može završiti u beznačajnosti, uprkos tome što je jedina institucija čiji se članovi biraju neposrednim glasanjem, ili sudelovati u rekonstituisanju bolje Evrope.

---

[27] Vidi: Serge Halimi, Pierre, Rimbert, "Not the world order we wanted", *Le Monde diplomatique*, September 2018. Dostupno na: https://mondediplo.com/2018/09/01world-orderPristupljeno:23. 11. 2019.

[28] *Bulletin of the Atomic Scientists*, Doomsday Clock, A new abnormal: It is *still* 2 minutes to midnight, January 24, 2019, Doomsday Clock Statement. Dostupno na: https://thebulletin.org Psitupljeno: 8. 12. 2019.

Literatura

Ali, Tariq, (2018). *The Extreme Center. A Second Warning*. London: Verso.

Anderson Perry, "Why the system will still win", *Le Monde diplomatique*, March 2017, https://mondediplo.com /2017/03/02brexit

Bulletin of the Atomic Scientists, Doomsday Clock, A new abnormal: It is *still* 2 minutes to midnight, January 24, 2019, Doomsday Clock Statement https://thebulletin.org

Halimi Serge, Rimbert, Pierre, "Not the world order we wanted", *Le Monde diplomatique*, September 2018, https://mondediplo.com/2018/09/01world-order

Judt, Tony, (2015). *When the Facts Change*, London: Vintage.

Mackenzie, James, "Italy's Berlusconi says he was forced out by EU 'plot'", *Reuters*, May 14, 2014, https:// www.reuters.com/aritcle/us-italy-berlusconi/

Mouffe, Chantal. (2018). *For a Left Populism*. London: Verso.

Mounk, Vascha, "The Signs of Deconsolidation", *Journal of Democracy*, Vol. 28, Issue 1 Jan, pp. 5–16.

Robinson, I. William, Capital*ism* in the Twenty-First Century: Global Inequality, Piketty and the Transnational Capitalist Class, in: Lauren Langman and David A. Smith (eds*), Piketty Inequality and 21st Century Capitalism,* Boston: Brill, 2018. *Robinson. faculty. soc. ucsb. edu/Assets/pdf/CapitalisminThe21stCentur. pdf*

Streeck, Wolfgang, (2016). *How Will Capitalism End? Essays on a Failing System*. London: Verso.

Thomas Piketty — intervju, *Die Welt* 08/07/2016, dostupno na: https://pescanik.net/thomas-piketty-intervju/

Transform! Europe, The Militarisation of the European Union, Qiestions for a 21st century Left security concept, dostupno: www.transform-network.net

Tuhina Gjeraqina, Sarić Lejla, „Izbori za EP: Veliki rast liberala, uspeh Orbana, Le Pen i Salvinija", 26. maj/svibanj, 2019. Radio Slobodna Evropa, dostupno na: https://www.slobodnaevropa.org/

Wolin, Sheldon, (2008) *Democracy Incorporated: Managed Democracy and the Specter of Inverted Totalitarianism,* Princeton: Princeton Universit press.

Zürn, Michael, Interview: "Nationalization is not the Solution for a globalized World", *Heinrich Böll Stiftung*, 23. Dec. 2018. Dostupno na: https://rs.boell.org./en/2018/12/23/

Radmila Nakarada

Multifaceted messages of EU parliament elections (2019)

Higher turnout of voters than expected and smaller success of the extreme right then predicted are the basis for an optimistic interpretation of a broader implication of election results for the European parliament. The author attempts to examine in the article whether the election results truly give reason for optimism, for the conclusion that the social and political ground of Europe is reaching calm. Or,

messages point toward the turmoil that may have been silenced for the moment but not transcended. She searches for answers by analyzing the multifaceted meaning of the election results, their paradoxes, and concludes what at first glance may look as calming down is in fact a simmering noise of dissatisfaction and powerlessness.

Key words: EU, parliament, elections, parties, paradox, polarizations, populism, neoliberalism, inequality